

HE 218/2016 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista annetun lain ja sosiaalihuoltolain 42 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista annettua lakia sekä sosiaalihuoltolakia. Esityksellä mahdollistettaisiin kunnille aikaisempaa paremmin tapauskohtainen harkinta siinä, mitä asiantuntemusta kunta hankkii ja käyttää ikääntyneen väestön ja iäkkäiden henkilöiden palvelujen laadukkaaseen järjestämiseen. Lisäksi esityksen mukaan ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista annetusta laista kumottaisiin vastuutyöntekijää koskeva pykälä. Pykälän kumoamisen myötä iäkkäiden henkilöiden omatyöntekijä nimettäisiin sosiaalihuoltolain kaikkia sosiaalihuollon asiakkaita koskevan sääntelyn mukaisesti. Esityksessä muutettaisiin sosiaalihuoltolain mukaisen omatyöntekijän kelpoisuusvaatimuksia vastaamaan paremmin sekä iäkkäiden että muiden asiakasryhmien palvelukokonaisuuden osoittamaa tarvetta.

Esitys liittyy valtion vuoden 2017 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2017.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
PERUSTELUT.....	3
1 Nykytila.....	3
1.1 Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista.....	3
1.2 Sosiaalihoitolaki.....	4
2 Ehdotetut muutokset.....	5
3 Esityksen vaikutukset.....	6
3.1 Taloudelliset vaikutukset.....	6
3.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	7
3.3 Vaikutukset iäkkäiden henkilöiden asemaan.....	8
4 Asian valmistelu.....	8
5 Riippuvuus muista esityksistä.....	9
6 Voimaantulo.....	9
7 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys.....	9
LAKIEHDOTUKSET.....	10
Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta.....	10
Laki sosiaalihoitolain 42 §:n muuttamisesta.....	11
LIITE.....	12
RINNAKKAISTEKSTIT.....	12
Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta.....	12
Laki sosiaalihoitolain 42 §:n muuttamisesta.....	13

PERUSTELUT

1 Nykytila

1.1 Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista

Iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista säädetään ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetussa laissa (980/2012; jäljempänä *vanhuspalvelulaki*), joka tuli voimaan 1.7.2013. Laki täydentää sosiaali- ja terveydenhuollon yleis- ja erityislainsäädäntöä. Lain tarkoituksena on tukea ikääntyneen väestön hyvinvointia sekä parantaa sen mahdollisuutta osallistua elinoloihinsa vaikuttavien päätösten valmisteluun ja palvelujen kehittämiseen kunnassa. Lisäksi lain tarkoituksena on parantaa iäkkään henkilön mahdollisuutta saada laadukkaita sosiaali- ja terveyspalveluja sekä vahvistaa hänen mahdollisuuttaan vaikuttaa hänelle järjestettävien palvelujen sisältöön ja toteuttamistapaan. Ikääntyneellä väestöllä tarkoitetaan vanhuuseläkkeeseen oikeuttavassa iässä olevia. Iäkkäällä henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jonka toimintakyky on heikentynyt korkean iän myötä alkaneiden, lisääntyneiden tai pahentuneiden sairauksien tai vammojen vuoksi taikka korkeaan ikään liittyvän rappeutumisen johdosta. Laissa asetetaan kunnalle velvollisuuksia huolehtia ikääntyneen väestönsä hyvinvoinnin tukemisen ja iäkkäiden henkilöiden sosiaali- ja terveyspalvelujen saannin edellytyksistä.

Vanhuspalvelulain 10 §:n mukaan kunnan käytettävissä on oltava ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemista sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien sosiaali- ja terveyspalvelujen laadukasta järjestämistä varten riittävästi monipuolista asiantuntemusta. Erityisasiantuntemusta on oltava ainakin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen, gerontologisen hoito- ja sosiaalityön, geriatrian, lääkehoidon, ravitsemuksen, monialaisen kuntoutuksen sekä suun terveydenhuollon alalta.

Ennen vanhuspalvelulain 10 §:n säätämistä asiantuntemuksen riittävyttä ja monipuolisuutta turvasivat lähinnä vain silloisen sosiaalihuoltolain (710/1982) 10 § (sellaisena kuin se on laissa 938/2005), jonka mukaan kunnassa tuli olla sosiaalihuollon toimeenpanoon kuuluvia tehtäviä varten sosiaalihuollon ammatillista henkilöstöä sekä terveydenhuoltolain (1326/2010) 4 §:n 1 momentti, jonka mukaan kunnan tai sairaanhoitopiirin kuntayhtymän käytettävissä on oltava riittävästi terveydenhuollon ammattihenkilöitä terveydenhuollon toimeenpanoon kuuluvia tehtäviä varten. Edellä kuvatut yleislakien säännökset katsottiin riittämättömiksi asiantuntemuksen turvaamiseksi iäkkäiden henkilöiden tarpeen mukaisesti. Uuden vanhuspalvelulain 10 §:n katsottiin turvaavan asiantuntemuksen edellä mainittuja säännöksiä paremmin. Pykälän säätämisellä ei kuitenkaan tarkoitettu, että jokainen kunta palkkaisi kaikkia siinä lueteltuja asiantuntijoita, vaan osaaminen katsottiin mahdolliseksi hankkia esimerkiksi ostopalveluna, yhteistyössä toisen kunnan tai kuntayhtymän kanssa tai täydennyskoulutuksella.

Kunnassa tarvitaan monipuolista asiantuntemusta, jotta ikääntyneen väestön hyvinvointia edistävät palvelut sekä iäkkäille järjestettävät sosiaali- ja terveyspalvelut osataan suunnitella, ja toteuttaa niin, että ne toimivat laadukkaasti ja vaikuttavasti. Kunnan henkilöstön vahva osaaminen on tärkeä edellytys myös sille, että iäkkäiden henkilöiden palvelujen tarve pystytään selvittämään kattavasti ja monipuolisesti, kuten vanhuspalvelulain 15 §:ssä edellytetään.

Vanhuspalvelulain 17 §:ssä säädetään vastuutyöntekijästä. Kunnan on nimettävä iäkkäälle henkilölle vastuutyöntekijä, jos hän tarvitsee apua palvelujen toteuttamiseen ja yhteensovittamiseen liittyvissä asioissa. Lisäksi pykälässä säädetään vastuutyöntekijän tehtävistä ja kelpoisuudesta. Vastuutyöntekijän tehtävänä on muun muassa seurata iäkkään henkilön palvelu-

suunnitelman toteutumista ja palvelutarpeiden muutoksia, olla tarvittaessa yhteydessä palvelujen järjestämisestä vastaaviin tahoihin ja muihin tahoihin iäkkään henkilön tarpeisiin vastaamiseksi sekä neuvoa ja auttaa iäkästä henkilöä palvelujen ja etuuksien saantiin liittyvissä asioissa. Vastuutyöntekijän on oltava iäkkään henkilön palvelukokonaisuuden kannalta tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 3 §:ssä tai terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 2 §:ssä tarkoitettu ammattihenkilö.

Vanhuspalvelulain 28 §:n mukaan eräitä säännöksiä sovelletaan vasta siirtymäajan jälkeen. Vastuutyöntekijää koskevaa lain 17 §:ää on sovellettu vasta 1.1.2015 alkaen. Kunnan käytettävissä on tullut olla erityisasiantuntemusta lain 10 §:ssä mainituilta aloilta viimeistään 1.1.2015.

1.2 Sosiaalihuoltolaki

Uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014) tuli voimaan 1.4.2015. Sosiaalihuoltolaki on sosiaalihuollon keskeinen yleislaki, jossa säädetään kaikkia palvelujen käyttäjiä koskevista asioista kuten toimintaperiaatteista ja menettelytavoista. Uuden sosiaalihuoltolain tavoitteena on edistää sosiaalihuollon yhdenvertaista saatavuutta ja saavutettavuutta, siirtää sosiaalihuollon painopistettä korjaavista toimista hyvinvoinnin edistämiseen ja varhaiseen tukeen, vahvistaa asiakaslähteisyyttä ja kokonaisvaltaisuutta asiakkaan tarpeisiin vastaamiseksi sekä turvata tuen saantia asiakkaan omissa arkiympäristöissä. Laki lisää yhteistyötä sosiaalihuollon ja eri toimijoiden välillä asiakkaiden hyvinvoinnin edistämiseksi ja ylläpitämiseksi.

Sosiaalihuoltolain 4 §:ssä määritellään asiakkaan edun arvioimisessa huomioitavia seikkoja. Pykälän mukaan asiakkaan edun arvioimisessa tulee ottaa huomioon muun muassa asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvoinnin, asiakkaan itsenäisen suoriutumisen ja omatoimisuuden vahvistumisen sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet, tarpeisiin nähden oikea-aikaisen, oikeanlaisen ja riittävän tuen sekä mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan.

Sosiaalihuoltolain 38 §:ssä säädetään palvelujen järjestämisestä palvelutarpeen arvioinnin mukaisesti. Pykälän 1 momentin mukaan oikea-aikaisilla ja riittävillä tilapäisillä palveluilla on pyrittävä ehkäisemään pidempiaikaisen tuen tarvetta, kun tuen tarve on luonteeltaan tilapäistä. Pykälän 2 momentin mukaan palveluja on järjestettävä siten, että tavoitteena on asiakkaan itsenäinen selviytyminen ja tuen tarpeen päättymisen asiakkaan kanssa tavoitteeksi asetetun määräajan jälkeen, kun tuen tarve on jatkuvaa tai toistuvaa. Pykälän 3 momentin mukaan henkilöille, joiden tuen tarve on pysyvä tai pitkäaikainen, tuki on pyrittävä järjestämään siten, että turvataan palvelujen jatkuvuus, ellei palvelujen muuttaminen ole asiakkaan edun mukaista. Jos tuen tarve on vain osittain pysyvä tai pitkäaikainen, on tuki järjestettävä muilta osin siten kuin 38 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään.

Sosiaalihuoltolain 41 §:ssä säädetään monialaisen yhteistyön tekemisestä. Pykälän 1 momentin mukaan palvelutarpeen arvioimiseksi, päätösten tekemiseksi ja sosiaalihuollon toteuttamiseksi toimenpiteestä vastaavan sosiaalihuollon viranomaisen on huolehdittava siitä, että käytettävissä on henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävästi asiantuntemusta ja osaamista. Jos henkilön tarpeiden arviointi ja niihin vastaaminen edellyttävät sosiaalitoimen tai muiden viranomaisten palveluja tai tukitoimia, on näiden tahojen osallistuttava toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen.

Sosiaalihuoltolain 42 §:ssä säädetään sosiaalihuollon asiakkaalle asiakkuuden ajaksi nimettävästä omatyöntekijästä. Työntekijää ei tarvitse nimetä, jos asiakkaalle on jo nimetty muu palveluista vastaava työntekijä tai nimeäminen on muusta syystä ilmeisen tarpeetonta. Omatyöntekijänä toimivan henkilön tehtävänä on asiakkaan tarpeiden ja edun mukaisesti edistää sosiaalihuoltolain 38 §:n 2 ja 3 momentin toteuttamista sekä toimia tarvittaessa muissa tässä laissa säädettyissä tehtävissä. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai muun erityistä tukea tarvitsevan henkilön omatyöntekijän tai hänen kanssaan asiakastyötä tekevän työntekijän on oltava sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (817/2015) tarkoitettu sosiaalityöntekijä.

2 Ehdotetut muutokset

Esityksessä ehdotetaan, että vanhuspalvelulaista poistetaan sosiaalihuoltolain kanssa osin päällekkäinen säännös ja muutoinakin kevennetään kuntien velvoitteita koskevaa sääntelyä. Koska vanhuspalvelulaki on säädetty ennen sosiaalihuoltolakia, siinä on säännöksiä, joita vastaavaa sääntelyä on sen jälkeen tullessa sosiaalihuoltolaissa ja jotka koskevat kaikenikäisiä henkilöitä. Esityksen tarkoituksena on poistaa ja keventää päällekkäistä sekä yksityiskohtaista sääntelyä. Tämä osaltaan vähentäisi kuntien hallinnollista taakkaa ja sitä kautta pienentäisi myös palvelujen järjestämisen kustannuksia. Esityksen tarkoituksena on joustavoittaa henkilöstön käyttöä sekä toisaalta yhdenmukaistaa sosiaalihuollon eri asiakasryhmiä koskevaa sääntelyä.

Esitys on osa pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelman kuntien tehtävien ja velvoitteiden vähentämistä koskevaa toimenpideohjelmaa.

Esityksessä ehdotetaan, että vanhuspalvelulain kuntien käytettävissä olevaa asiantuntemusta koskevasta 10 §:stä poistettaisiin listaus ammattialoista, joista kunnalla tulee olla käytettävissä erityisasiantuntemusta. Listauksen poistaminen mahdollistaisi aiempaa paremmin taupauskohtaisen harkinnan siinä, mitä asiantuntemusta kunta hankkisi ja käyttäisi ikääntyneen väestön ja iäkkäiden henkilöiden palvelujen laadukkaaseen järjestämiseen lain 10 §:n mukaisesti sekä palvelutarpeen arviointiin lain 15 ja 15 a §:ien mukaisesti. Listauksen poistaminen lain 10 §:stä ei kuitenkaan kadottaisi sitä pykälän alkuperäistä tarkoitusta, että vanhuspalvelulaissa säädetäisiin erikseen ja yleislakia tarkemmin ikääntyvien henkilöiden tarpeita vastaavan asiantuntemuksen hankkimisesta kunnan käyttöön. Koko pykälän kumoamista ei esityksessä ehdoteta, sillä vanhuspalvelulain 10 §:n alkuosa täsmentää tarvittavalla tavalla iäkkäiden osalta sosiaalihuoltolain monialaista yhteistyötä koskevaa ja osin vastaavaa sääntelyä sisältävää 41 §:ää.

Esityksessä ehdotetaan, että vanhuspalvelulaista kumottaisiin vastuutyöntekijää koskeva lain 17 §. Sosiaalihuoltolain 42 §:ssä säädetään sosiaalihuollon asiakkaalle asiakkuuden ajaksi nimettävästä omatyöntekijästä. Vanhuspalvelulain 17 §:n kumoamisen myötä kaikkien iäkkäiden henkilöiden omatyöntekijä nimettäisiin sosiaalihuoltolain sosiaalihuollon asiakkaita koskevan sääntelyn mukaisesti. Sosiaalihuoltolain omatyöntekijää säätelevässä 42 §:ssä ei täysin vastaavasti säädetä työntekijän tehtävistä kuin vanhuspalvelulain 17 §:ssä. Sosiaalihuoltolaki on kuitenkin kokonaisuutena sovellettava sosiaalihuollon yleislaki, jolloin muun muassa asiakkaan etua, monialaista yhteistyötä sekä neuvontaa ja ohjausta säätelevät sosiaalihuoltolain säännökset ovat osa kokonaisuutta, jotka määrittävät omatyöntekijän tehtävää.

Sosiaalihuoltolain 3 §:ssä säädetään muun ohella erityistä tukea tarvitsevan henkilön määritelmästä. Pykälässä on erikseen säädetty, että erityistä tukea tarvitsevalla henkilöllä ei laissa tarkoiteta henkilöä, jonka mainitun pykälän 3 kohdassa tarkoitettu lisääntynyt tuen tarve liittyy korkeaan ikään siten kuin vanhuspalvelulain 3 §:ssä säädetään. Tästä huolimatta esityksessä

ehdotetun vanhuspalvelulain 17 §:n kumoaminen tarkoittaa käytännössä sitä, että sosiaalihuoltolain omatyöntekijää koskevan säännöksen piiriin tulee ikääntyneitä henkilöitä, joiden tuen tarve vaatii normaalia enemmän panostusta ja aikaa myös omatyöntekijältä. Tällaisia henkilöitä arvioidaan olevan erityisesti kotihoidon ja omaishoidon palveluja saavat muistisairaat.

Sosiaalihuoltolain omatyöntekijää koskevan soveltamisalan laajetessa koskemaan myös iäkkäitä henkilöitä sosiaalihuoltolain 42 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että omatyöntekijän on oltava sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 3 §:ssä tarkoitettu ammattihenkilö, mutta omatyöntekijänä voi toimia sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 3 §:ssä tarkoitettuna ammattihenkilön sijaan terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 2 §:ssä tarkoitettu ammattihenkilö, jos se on asiakkaan palvelukokonaisuuden kannalta perusteltua eli lähtökohtaisesti silloin kun asiakkaan palvelutarve perustuu pääasiassa terveydenhuollollisiin syihin. Kunta voisi kussakin yksittäistapauksessa siis arvioida niin iäkkäiden kuin muihinkin asiakasryhmiin kuuluvien asiakkaiden kohdalla, mikä edellä mainituissa laeissa säädetty sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilön kelpoisuus parhaiten tukee omatyöntekijän tehtävien toteuttamista suhteessa sosiaalihuollon asiakkaan palvelukokonaisuuteen ja palvelutarpeen pääasialliseen syyhyn.

Koska kyseessä on sosiaalihuollon palveluiden kokonaisuutta koordinoivan henkilön tehtävää, katsotaan tarpeelliseksi edellyttää, että mikäli omatyöntekijäksi nimettäisiin terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 2 §:ssä tarkoitettu ammattihenkilö, tulisi tämä olla asiakkaan edun ja palvelukokonaisuuden kannalta perusteltu ratkaisu. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi silloin kun pääasiallinen palvelumuoto on sosiaali- ja terveydenhuollon kotiin annettavat palvelut. Tämä säännös tukisi iäkkäiden henkilöiden lisäksi myös muiden asiakasryhmien omatyöntekijäjärjestelmän toimivuutta silloin kun asiakkaan etu ja palvelukokonaisuus tämän mahdollistavat. Sosiaalihuoltolain mukaan nimettävän omatyöntekijän tulisi kuitenkin näissäkin tapauksissa olla perehtynyt sosiaalihuoltoon ja sosiaalihuollon palveluihin.

Palvelukokonaisuus selvitettäisiin iäkkään henkilön osalta vanhuspalvelulain 15 §:n mukaisesti. Muiden sosiaalihuollon asiakkaiden osalta sovellettaisiin sosiaalihuoltolain 36 §:n säännöksiä palvelutarpeen arvioinnista.

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai muun erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan omatyöntekijän tai hänen kanssaan asiakastyötä tekevän työntekijän olisi jatkossakin oltava sosiaalityöntekijä. Erityistä tukea tarvitsevilla henkilöillä ei tarkoiteta henkilöä, jonka tuen tarve liittyy korkeaan ikään siten kuin vanhuspalvelulain 3 §:ssä säädetään. Mikäli sosiaalihuoltolain 3 §:n edellytykset täyttyvät, voi kuitenkin myös ikääntynyt henkilö tietyissä tilanteissa olla sosiaalihuoltolain 3 § mukainen erityistä tukea tarvitseva henkilö.

3 Esityksen vaikutukset

3.1 Taloudelliset vaikutukset

Esityksen taloudelliset vaikutukset kohdistuvat pääosin kuntiin ja valtioon. Merkittävimmät taloudelliset vaikutukset arvioidaan syntyvän vanhuspalvelulain 10 ja 17 §:ien muutoksista. Esitykseen sisältyvistä vanhuspalvelulain 10 ja 17 §:n muutoksista arvioidaan syntyvän säästöä vuodesta 2017 lukien. Säästöpotentiaali pienentää kuntien valtionosuuksia peruspalvelujen valtionosuusprosentin verran.

Vanhuspalvelulain säätämisen yhteydessä arvioitiin, että lain 10 § tuottaa kunnille kustannuksia 40 miljoonaa. Tämä vastasi laskennallisesti noin 900 htv:n henkilöstölisäystä. Jos velvoit-

HE 218/2016 vp

teesta tietyn nimetyn asiantuntemuksen käyttämiseen luovutaan, tämän arvioidaan vähentävän kustannuksia laskennallisesti noin 270 htv:tä (1,8 htv:tä jokaista järjestämisvastuullista tahoa kohden, keskipalkkakustannus vuodessa 55 354 €/htv). Säästöä arvioidaan tämän johdosta kertyvän noin 14,9 m€.

Vanhuspalvelulakia säädettäessä 17 §:n arvioitiin lisäävän kuntien kustannuksia noin 25,4 m€. Jos vanhuspalvelulaista poistetaan esityksen mukaisesti vastuutyöntekijää koskeva 17 §, säästöä arvioidaan tältä osin tulevan lähtökohtaisesti lain säätämisen yhteydessä arvioitujen kustannusten verran eli 25,4 m€. Sosiaalihuoltolain säätämisen yhteydessä ei lain 42 §:n omatyöntekijäjärjestelmän arvioitu aiheuttavan lisäkustannuksia. Tällöin iäkkäät eivät kuitenkaan olleet mukana arvioinnissa, koska he kuuluivat vanhuspalvelulain 17 §:n soveltamisen piiriin. Sosiaalihuoltolain 42 §:n soveltamisen piiriin siirtyisi 17 §:n kumoamisen seurauksena arviolta 35 000 iäkästä. Tämän verran arvioitiin vanhuspalvelulain säätämisen yhteydessä olevan henkilöitä, joille vanhuspalvelulain mukaisesti nimettäisiin vastuutyöntekijä. Tästä ryhmästä kotihoidon ja omaishoidon palveluja saavien muistisairaiden kohdalla palvelukokonaisuuden koordinoinnin arvioidaan olevan enemmän aikaa ja panostusta vaativaa kuin muiden aikuisväestöön kuuluvien kohdalla. Tämän ryhmän osalta on arvioitu, että vaikka he siirtyisivät esityksen ehdotusten mukaisesti sosiaalihuoltolain omatyöntekijäjärjestelmän piiriin, heille tarjottavan ohjauksen ja palvelujen koordinoinnin määrä ja taso säilyisi käytännössä lähes samana kuin vanhuspalvelulain vastuutyöntekijäjärjestelmässä. Vahvemmalle ohjaukselle ja tuelle arvioitiin olevan tarvetta myös esimerkiksi nuorten kohdalla (ns. nuorisopalvelutakuu) sosiaalihuoltolain säätämisen yhteydessä, jonka vuoksi myös nuorille kohdennettiin erikseen työpanosta, vaikka muiden ryhmien kohdalla omatyöntekijäjärjestelmän ei arvioitu aiheuttavan lisäkustannuksia.

Edellä olevasta johtuen iäkkäiden henkilöiden siirtymisestä sosiaalihuoltolain 42 §:n piiriin arvioidaan aiheutuvan laskennallisesti kustannuksia 12,9 m€. Kustannukset muodostuvat henkilöstökuluista (289 henkilötyövuotta (keskimääräinen palkkauskustannus sosionomi/geronomi vuodessa 44 649 euroa). Kokonaissäästö 17 §:n kumoamiselle arvioidaan siis olevan 12,5 m€.

3.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Esityksen vaikutukset kohdistuisivat lähinnä kunnallisten viranomaisten toimintaan. Uuden sosiaalihuoltolain tarkoituksena ja tavoitteena oli asiakkaiden yhdenvertaisuuden parempi toteuttaminen sekä painopisteen siirtäminen erityispalveluista yleispalveluihin. Erityislainsäädännön ja yleislainsäädännön päällekkäisyyksien poistaminen tukee tätä tavoitetta.

Esityksessä esitettyjen muutosten myötä sosiaalihuollon asiakkaan asiakkuuden ajaksi nimettävä omatyöntekijäjärjestelmä koskisi käytännössä kaikkia sosiaalihuollon asiakasryhmiä. Näin ollen kokonaisuus yksinkertaistuisi merkittävästi ja helpottaisi kunnan viranomaisen toimeenpanotyötä edellä mainitun tavoitteen saavuttamiseksi. Muutos mahdollistaisi aiempaa paremmin henkilöstörakenteen kehittämisen sekä henkilöstön joustavamman käytön eri sosiaalipalvelujen kesken.

Esitettävän vanhuspalvelulain 10 §:n muutos ei poistaisi kunnan velvollisuutta huolehtia, että sillä on käytössään tarvittavaa osaamista iäkkäiden henkilöiden palvelutarpeisiin vastaamiseksi. Kunta ei olisi kuitenkaan sidottu laissa täsmällisesti lueteltuun eri asiantuntija-alojen listaan. Muutoksen myötä kunta voisi aiempaa joustavammin arvioida, mitä asiantuntemusta kyseisessä kunnassa olevien asiakkaiden yksilöllisen tilanteen ja tarpeiden huomioon ottaminen palveluntarpeen arvioinnissa ja palvelujen järjestämisessä edellyttävät. Listauksen poistami-

nen antaa paremman mahdollisuuden tarkastella ja kohdentaa asiantuntemusta kunnissa esimerkiksi vanhojen virkojen vapautuessa uudelleen täytettäväksi. Lisäksi listauksen poistaminen tarkoittaisi sosiaalipalveluja valvovien viranomaisten työn suuntaamista yleisemmän tason valvontaan yksityiskohtaiskohtaisen valvonnan sijaan.

Esityksessä esitetyn sosiaalihuoltolain 42 §:n 2 momentin muutos mahdollistaisi omatyöntekijäjärjestelmän rakentamisen ja henkilöstösuunnittelun aikaisempaa joustavammin.

3.3 Vaikutukset iäkkäiden henkilöiden asemaan

Sosiaalihuoltolain omatyöntekijää koskeva säännös ei säädi omatyöntekijän tehtäviä yhtä tarkasti kuin vanhuspalvelulain vastuutyöntekijää koskeva säännös. Lisäksi henkilöstön asiantuntemusta koskeva muutos joustavoittaa henkilöstön käyttöä esimerkiksi iäkkään henkilön palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä. Esitettyjen muutosten yhteisvaikutus voi synnyttää riskin siitä, että iäkkään henkilön palvelutarpeen arviointiin sekä sen toteutumiseen liittyvään seurantaan ei osoiteta riittävää asiantuntemusta. Tämä puolestaan voisi johtaa siihen, että iäkkään henkilön palvelun tarvetta ei tunnisteta oikealla tavalla, eikä hän saa tarvettaan vastaavaa oikeaa palvelua.

Iäkkään henkilön palvelutarpeen riittämätön arviointi ja esimerkiksi siitä aiheutuva liian laitoshoitopainotteinen tai muutoin henkilön tilanteeseen sopimaton palvelukokonaisuus aiheuttaa kunnille palvelutarpeeseen nähden ylimääräisiä kustannuksia. Näin ollen kunnilla olisi esitettävien lakimuutosten jälkeenkin selkeä kannustin arvioida iäkkään henkilön palvelutarpe realistisesti riittävää asiantuntemusta käyttäen, jotta palvelukokonaisuus voidaan muodostaa siten, että se vastaa iäkkään henkilön palvelutarvetta. Esitettävien muutosten jälkeenkin iäkkään henkilön palvelutarpeiden selvittämisestä vastaa vanhuspalvelulain 15 §:n mukaisesti tarkoituksenmukainen sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö, jolla on laaja-alaista asiantuntemusta. Tämä osaltaan vähentää mahdollisuutta virheelliseen palvelutarpeiden arviointiin, vaikka lain 10 §:n mukaista velvoitetta kevennetäänkin.

Esityksen tarkoituksena ei ole poistaa ohjausta ja tukea palvelujen koordinoinnissa iäkkäiltä henkilöiltä. Tämän vuoksi esityksessä painotetaan, että osa iäkkäistä henkilöistä tarvitsee vanhuspalvelulain 17 §:ssä tarkoitettua vastuutyöntekijän tasoista tukea jatkossakin. Näin ollen edellä kuvattu riski mahdollisesti negatiivisesta vaikutuksesta iäkkäiden henkilöiden asemaan ei lähtökohtaisesti konkretisoidu kuin osan kohdejoukkoon kuuluvista henkilöistä.

4 Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä. Esityksestä on käyty kuntalain 11 pykälässä tarkoitettu neuvottelu.

Esitysluonnoksesta järjestettiin kaksi kuulemistilaisuutta ja mahdollisuus antaa tämän lisäksi kirjallinen lausunto. Lausunnon antoivat kuulemistilaisuudessa ja/tai kirjallisena seuraavat tahot: Turun kaupunki, Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri Eksote, Helsingin kaupunki, SiunSote, Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä, Keski-Suomen Sote 2020, Atendo Oy, Espero Care Oy, Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL, Suomen Lähi- ja Perushoitajaliitto SuPer ry, Tehy ry, Suomen fysioterapeutit, Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry, Sosiaalialan Työnantajat ry, STTK ry, Suomen Kuntaliitto ry, Vanhustyönkeskusliitto, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto ry, Muistiliitto ry, EETU ry/ Eläkeläiset ry, Societas Gerontologica Fennica ry/ Suomen Geriatri ry, Suomen Senioriliike

ry, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Valvira, Itä-Suomen aluehallintovirasto, Lounais-Suomen aluehallintovirasto.

Kuulemisten ja lausuntojen perusteella esityksen perusteluja täsmennettiin muun muassa asi-
antuntemuksen hankkimisen ja viranomaisiin kohdistuvien vaikutusten osalta.

5 Riippuvuus muista esityksistä

Esitys liittyy valtion vuoden 2017 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yh-
teydessä.

6 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2017.

7 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Esityksessä ei ehdoteta voimassa olevaan lainsäädäntöön nähden sellaisia muutoksia, joilla
olisi merkitystä arvioitaessa esitystä perusoikeuksien kannalta. Hallituksen käsityksen mukaan
ehdotettu laki voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

ikäntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012) 17 §, sellaisena kuin se on osaksi laissa 294/2016, sekä *muutetaan* 10 § seuraavasti:

10 §

Asiantuntemus

Kunnan käytettävissä on oltava ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemista sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien sosiaali- ja terveyspalvelujen laadukasta järjestämistä varten riittävästi monipuolista asiantuntemusta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

2.

Laki

sosiaalihuoltolain 42 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaalihuoltolain (1301/2014) 42 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 292/2016, seuraavasti:

42 §

Omatyöntekijä

Omatyöntekijän on oltava sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 3 §:ssä tarkoitettu ammattihenkilö. Omatyöntekijänä saa toimia mainitussa pykälässä tarkoitettun ammattihenkilön sijaan terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 2 §:ssä tarkoitettu ammattihenkilö, jos se on asiakkaan palvelukokonaisuuden kannalta perusteltua. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai muun erityistä tukea tarvitsevan henkilön omatyöntekijän tai hänen kanssaan asiakastyötä tekevän työntekijän on oltava sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa tarkoitettu sosiaalityöntekijä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

Helsingissä 20 päivänä lokakuuta 2016

Pääministerin sijainen, ulkoasiainministeri

Timo Soini

Sosiaali- ja terveysministeri Pirkko Mattila

1.

Laki

ikäntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012) 17 §, sellaisena kuin se on osaksi laissa 294/2016, sekä *muutetaan* 10 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

10 §

Asiantuntemus

Kunnan käytettävissä on oltava ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemista sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien sosiaali- ja terveyspalvelujen laadukasta järjestämistä varten riittävästi monipuolista asiantuntemusta. *Erityisasiantuntemusta on oltava ainakin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen, gerontologisen hoito- ja sosiaalityön, geriatrian, lääkehoidon, ravitsemuksen, monialaisen kuntoutuksen sekä suun terveydenhuollon alalta.*

Ehdotus

10 §

Asiantuntemus

Kunnan käytettävissä on oltava ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemista sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien sosiaali- ja terveyspalvelujen laadukasta järjestämistä varten riittävästi monipuolista asiantuntemusta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____
kuuta 20 _____ .

2.

Laki

sosiaalihuoltolain 42 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaalihuoltolain (1301/2014) 42 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa
292/2016, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

42 §

Omatyöntekijä

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai muun erityistä tukea tarvitsevan henkilön omatyöntekijän tai hänen kanssaan asiakastyötä tekevän työntekijän on oltava sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa tarkoitettu sosiaalityöntekijä.

Ehdotus

42 §

Omatyöntekijä

Omatyöntekijän on oltava sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 3 §:ssä tarkoitettu ammattihenkilö. Omatyöntekijänä saa toimia mainitussa pykälässä tarkoitettun ammattihenkilön sijaan terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 2 §:ssä tarkoitettu ammattihenkilö, jos se on asiakkaan palvelukokonaisuuden kannalta perusteltua. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai muun erityistä tukea tarvitsevan henkilön omatyöntekijän tai hänen kanssaan asiakastyötä tekevän työntekijän on oltava sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa tarkoitettu sosiaalityöntekijä.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*
